

Samuel Loyd (30.1.1841 – 10.4.1911), modernin tehtävätaiteen pioneeri – kriittinen tutkielma

Milan Velimirović kirjoittaa tuoreen kirjan *Encyclopedia of Chess Problems. Themes and Terms (ECP)* historiallisessa johdannossa, että ”shakkitehtävien nopea evoluutio osui yksiin Samuel Loydin...aktiviteetin kanssa...[hän] on epäilemättä tehtävähakin suurin ja tärkein nimi. Jo teini-ikäisenä Loyd löysi suunnattoman määrän omaperäisiä sommitelmia ja mahdollisia kehityssuuntia. Hänen monipuolinen ja runsas tuotantonsa innoitti kaikkia jäljessä tulevia tehtäväkoulukuntia.” Loydia on tituleerattu myös ”tehtävähakin kuninkaaksi”.

Loydista on kirjoitettu paljon ja hänen tehtäviään on jälkipainettu runsaasti, joten voi olla vaikeaa löytää hänestä tai hänen tehtävistään mitään, mitä ei ole jo sanottu. Keskityn tässä kirjoituksessa käsittelemään teemoja, joihin hänen nimensä liittyy tai on liitetty, ja yksittäisiä tehtäviä, joista hän on tullut tunnetuksi.

Aluksi pari yleistä huomiota: Loyd loi monet varhaiset työnsä kahden trendin taitekohdassa. Yhtäältä hänen varhaistoissaan näkyy vielä ns. vanhan koulun merkkejä, joka puolestaan sai vaikutteita vanhasta mansubiperinteestä. Toisaalta vanhan koulun uumeinista oli kasvamassa ennen muuta vanhasaksalainen koulu. Vaikka Loydista on usein sanottu, että hän ei ollut minikään koulukunnan kasvatti, vaan loi aivan oman koulunsa, nykytutkija on taipuvainen näkemään nimenomaan

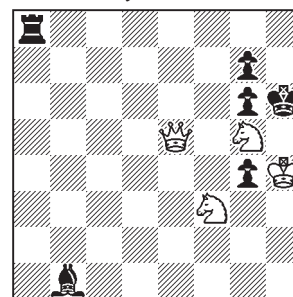
varhaisen vanhasaksalaisen koulun merkkejä hänen työssään. Jos haluaa nautita Loydin tarkasti tehtävähistorialliseen traditioon, niin voi sanoa, että hän loi ”vanha-amerikkalaisen koulukunnan”, jonka toisena luoja voi pitää aikalaista Eugene B. Cookia (1830–1915) ja jonka perillisiä olivat muun muassa Theodore M. Brown, myöhemmin William Shinkman ja Otto Wurzburg, joista kahta jälkimmäistä voi jo nimittää ”uusamerikkalaisiksi”. Lisäksi lukuisat sittemmin tuntemattomiksi jääneet amerikkalaislaajat saivat ratkaisevan sysäyksen ja vaikutteensa Loydin tehtävistä.

Esitän nämä huomioni siksi, että ne auttavat ymmärtämään, että oman tiensä kulkijana Loydkin oli osittain aikansa lapsi. Kolmaskin huomautus lienee paikallaan: Loydin pyrkimys laatijana oli ennen kaikkea yllättää ratkaisija ja samalla viihdyttää. Siksi hänen tuotantonsa akateeminen tarkastelu voisi hänestä itsestään tuntua hiukan harhaan osuvalta siitä huolimatta, että hän itsekin pyrki tehtäviensä analyttiseen tarkasteluun.

Varhaistöitä

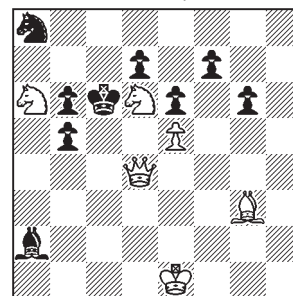
Tehtävä **1** on Sam Loydin varhais- tuotantoa, julkaistu Loydin ollessa 14-vuotias. Esikoistehtävä oli ilmestynyt samassa lähteessä pari kuukautta aikaisemmin. ”V” lähdetiedoissa osoittaa kyseessä olevan version, ja tässä

1. Samuel Loyd v. 12. *Saturday Courier* 9.6.1855

3# 4+6

2. Samuel Loyd 25. *New York Clipper* 25.10.1856, 1. palk. *NY Saturday Courier* 1856

4# 6+9

tapauksessa version ja alkuperäisen tehtävän välillä on ennätykselliset 55 vuotta. Kerätessään aineistoa ja kirjoittaessaan tekstiä valmisteilla olevaan *Chess Strategy* -kirjaansa (ilmestyi 1913) Loyd tammikuussa 1910 kirjoitti hyvälle ystävälleen Alain C. Whittelle: ”N.o ... on ensimmäisiä laatimiani tehtäviä. ... Annan sen esimerkkinä tehtävän parantamisesta. Se osoittaa, kuinka sen tehnyt nuorukainen ei aivan

saanut kiinni oikeasta ideasta. Tehtävä on julkaistu yli viidenkymmenen vuoden ajan mRb1:ssä. Silloin ratkaisu on: 1.Db8 Txb8 2.Re5. Mutta aseman oikeaa teemaa ei ole koskaan julkaistu; huomasi sen todellakin vasta tänä aamuna. Idea on, että jos 1.Dh2, niin 1.- Ta2 kumoaa sen. Niinpä b1:ssä tuleekin olla mL, joka saa aikaan todellisen pääidean: 1.Db8 La2 2.Dh2! Nyt onkin aika tehdä puolivillaisesta tehtävästä hyvä, ennen kuin päätän tehtävaurani.”

Tuskin Loydin oivalluksesta ottaa mitään pois, jos arvelee nousevan uus-saksalaisen koulukunnan vaikuttaneen hänen arviointiinsa, siinäkin koetelmilla ja esitoimilla oli tärkeä temaattinen rooli. Tehtävässä ei ole temaattisesti mitään Loydin nimeä kantavaa, mutta se on yksi hänen tunnetuimpia töitään. Muutama vuosi sitten tehtävämestari Kauko Virtanen kiinnitti minun ja muiden pirkanmaalaisten huomion siihen, että tehtävän voi itse asiassa katsoa esittävän vapaata Flectkiä: **1.Db8!** (uhkaa 2.Re5, 2.Rf7+ ja 2.Dxa8) 1.- Txb8 2.Re5, 1.- Lf5 2.Rf7+, 1.- gxf3 2.Dxa8 ja neljäntenä muunnelmalla edellä mainittu täyspuolustus 1.- La2 2.Dh2.

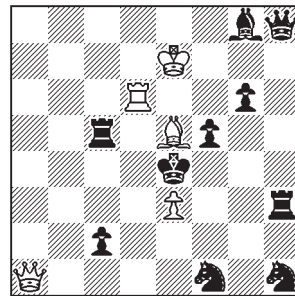
Tehtävän **2** teema on sen sijaan saanut nimityksen *Loyd-kahdennus tai Loyd-Turton*, kuten artikkelissani ”kahdennukset” kerroin. Ratkaisussa **1.Dg1!** ~ 2.Lf2 Kd5 3.Lxb6 Rxb6/Kxe5 4.Dc5/Dd4# kiinnittää huomiota Loydin tavaramerkki: kyky hallita

mK:n pakoruutuja vaivattomalla tavalla. Alain White kirjoittaa, että koska Turtonin alkuperäinen tehtävä oli virheellinen, tämä Loydin tehtävä on ensimmäinen varsinainen Turton-kahdennus, mutta White ei ilmeisesti pitänyt tärkeänä sitä oleellista eroa, että linjanappulat ovat näissä tehtävissä eri järjestyksessä: Turtonilla on D edellä, L takana, Loydilla päinvastoin.

Tehtävä 3 kulkee selvästi vielä vanhan koulun jalanjäljissä, mistä vihjaavat jo mustan vahvat alkuasema-uhkaukset. **1.Td4+!** Kxe5 (1.- Kf3 2.Dxf1+ Kxe3 3.Td3+ Ke4 4.De2+ Te3 5.Dxe3# tai 2.- Rf2 3.Tf4+ Kxe3 4.De1+ Kd3 5.Td4#; 1.- Kxe3 2.De1+ Kf3 3.Tf4+ Kg2 4.Dxf1+ Kg3/Kh2 5.Dg1/Tf2#) 2.Tg4+! Kd5 (2.- Tc3 3.Dxc3+ Kd5 4.Dc4+; myös 3.Da5+) 3.Da8+ Ke5 (3.- Tc6 4.Dd8+) 4.De4+! fxe4 5.Tg5#. Vanhasaksalaista tyyliä: runsasmuunnelmaista, vaikeahkoa peliä, uhrauksia ja mallimatti päämuunnelmassa kirsikkana kakun päällä. Tehtävä paransi ilman muuta sivureittien vähentämisestä, mikä korostaisi päämuunnelmaa. Mutta varsinainen motiivini tehtävän esittelylle on loppuasema, jossa esiintyy harvinaisen *täysin taloudellinen mallimatti* eli mallimatti, jonka loppuasemassa ovat *kaikki* matintekevän osapuolen nappulat mukana. Tällaisia tehtäviä on hämmästyttävän vähän aivan vähänapulaisia töitä lukuun ottamatta. Kehotan etsimään vaikka mistä tehtäväkoelmasta. Aina tuppaa jäämään jokin

3. Samuel Loyd

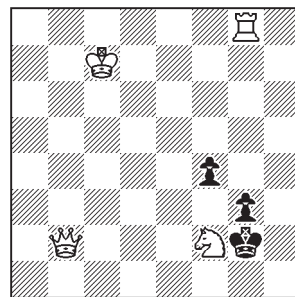
16. Porter's Spirit of the Times
20.12.1856

5# 5+10

4. Samuel Loyd

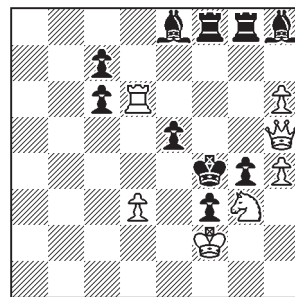
1. palk. Chess Monthly 1857

3# 4+3

5. Samuel Loyd

v. 1. palk. Chess Monthly 1857

3# 6+10

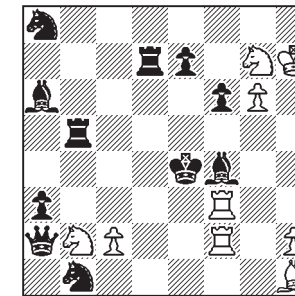
vs roikkumaan. Sommitelman ytimenä muuten on 2. siirron *valintasiirto*.

Tehtävä 4 on epäilemättä yksi kaikkien aikojen kauneimpia miniatyyrejä, joka esittää mustan *K-tähden* ensimmäistä kertaa 3#-tehtävässä: **1.Rg4+!** 1.- Kh1 2.Dh2+ gxh2 3.Rf2#, 1.- Kh3 2.Rh2 ~/gxh2 3.Th8/Dh8#, 1.- Kf3 2.Dc2 g2 3.Dd3#, 1.- Kf1 2.Ta8 ~ 3.Ta1#, lisänä dualistinen sivumuunnelma 1.- Kgl 2.Td[a]8. Shakkaava alkusiirto ei pahemmin häiritse, antaa se mK:lle pakoruutuja.

Shakkaava alkusiirto koristaa seuraavaakin tehtävää 5, joka esittää Loydin *urkupillejä*, joksi mustan kahden T:n ja L:n muodostelmaa alettiin kutsua. Tämän tehtävän alkusiirtoa **1.Td4+!** Loyd itsekkin piti myöhemmin täysin tarpeettomana. 1.- exd4:n jälkeen seuraa 2 siirron matti alkusiirtona 2.Dc5.

Seuraava tehtävä 6 ei sisällä varsinaista Loyd-tematiikkaa, onpahan vain ensimmäinen *Plachutta-katkon* esitys ennen Josef Plachuttan omaa esimerkkiä (*Leipziger Illustrirte Zeitung* 1858), joka olikin vasta neljäs teemaesitys. Häntä ennen ehtivät asialle vielä Frank Healey (*Illustrated London News* 26.12.1857) ja Robert B. Wormald (*Cassell's Family Paper* 1858). Plachutta on 3#-teema, ja Loydin alkusiirto onkin paitsi karkea niin teemaattisesti täysin tarpeeton: **1.Txf4+!** Ke3 2.Ld5! Tbx5/Tdx5 3.Rd1+/Rf5+ Txd1/Txf5 4.Rf5/Rd1#, lisämuunnelmana 2.- Dxd5 3.Rf5+ Dxf5 4.Rc4#.

6. Samuel Loyd v. Chess Monthly 1857

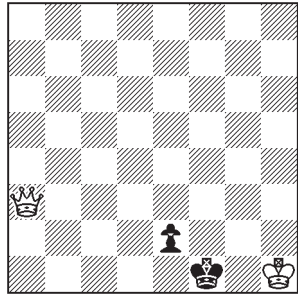

4# 9+11

Sivumuunnelma 1.- Ke5 2.Te2+ Kd6 3.Re8+ Kc5 4.Ra4#, 2.- Kxf4 3.Te4+ Kg5 4.h4#. Plachutta-teema alkaa siirrosta 2.Ld5!, eli valkea uhraa nappulan kahden samankulkuisen mustan nappulan (T:n) leikkauspisteessä kyyditäten sen jälkeen vuorollaan kummankin nappulan suojaamasta mattiruutua. Alkuperäisessä asemassa oli msf4:ssä ja mlf6:ssa, mutta sivuratkaisun 1.Te2+ vuoksi Loydin piti ilmeisen nopeasti keksiä alkuasemaan parannus. Sekään ei kuitenkaan muuttanut sitä tosiasiaa, että uhkaavat shakkaukset 1.- Dg8+ ja 1.- Th5+ jäivät jäljelle, joten 2.Ld5 on kaikkea muuta kuin puhtaasti motivoitu. Tehtävällä onkin nykyään lähinnä aatehistoriallista merkitystä, ei juurikaan taiteellista.

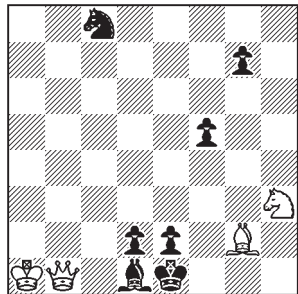
Kaksoisminimaali 7 esittää *Amatsoni-teemaa*, eli matintekevä puoli tekee kaikki siirtonsa D:lla. Teeman hyvin samankaltainen ensiesitys on August d'Orvilleelta (*Problèmes d'Échecs* 1842), mutta Loydin onnistui

7. Samuel Loyd
12. Chess Monthly 1857

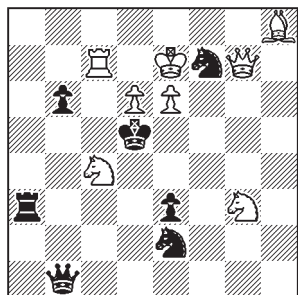
5# 2+2

8. Samuel Loyd
45. Cincinnati Dispatch 5.9.1858

3# 4+7

9. Samuel Loyd
Philadelphia Evening Bulletin 1858

2# 8+7

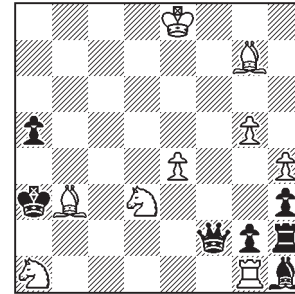
supistaa materiaali minimiin: **1.Df8+!** Ke1 2.Dd6 Kf2 3.Df4+ Ke1 4.Dd4 Kf1 5.Dg1#.

Tehtävä **8** tuli tutuksi artikkelissani ”kahdennukset”, mutta annan vielä sen ratkaisun, joka on siis *Loyd-urauksen* kantatehtävä: **1.La8!** (uhk. [1.- g~] 2.Db7 Kf1 3.Dh1#, 1.- Kf1 2.Dxf5+, 1.- f4 2.Dg6, 1.- R~ 2.D[x]b6. Pakoruu-
 dun antavasta alkusiirrosta huolimatta mK pysyy jälleen hyvin lieassa.

2#-tehtävä **9** ei sisällä mitään Loyd-tematiikkaa, mutta edustaa hyvin Loydin perustamaa uutta 2#-koulu-
 kuntaa: alkusiirto **1.Da1!** (sp) halvaan-
 nuttaa kertauskulla mustan raskaat
 upseerit: 1.- Da~,Dg6[h7] 2.R[x]b6#,
 1.- Db~ 2.Dh1#, 1.- Ta~,Rc3 2.Rxe3#,
 1.- T~3 2.Da8#, 1.- Re~ 2.D[x]d4#, 1.-
 Rf~ 2.D[x]e5#. Tehtävässä on Loydille
 tyypillisiä ideoita: uhrausalkusiirto
 pitkällä D:n siirrolla, joka on samalla
 kaksinkertainen väijytys.

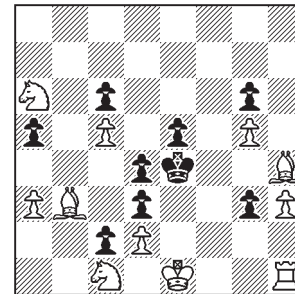
Tehtävä **10** ei sekään sisällä varsi-
 naisesti mitään Loydin nimeä kanta-
 vaa, mutta on omaperäinen tulkinta
lyönti-intialaisesta yhdistettynä *Siegef-
 ried-teemaan* ja *polttopiste-ideaan*,
 melkoinen temaattinen cocktail siis
 vasta 17-vuotiaalta laatijalta. Alku-
 siirron **1.g6!** jälkeen mD on naulittu
 paikalleen (1.- Dd2 2.Lf8+ Db4 3.g7!),
 ja 1.- a4:n jälkeen se alkaa olla ylityöl-
 listetty potentiaalisten uhkausten Lf8,
 Lb2 ja Rc2 vuoksi, mutta musta voi
 vielä uhrata ”Siegfridinsä” pattiuh-
 kauksin: 2.- Df7+ 3.Lxf7. Intialaisella
 manööverillä 2.Lg8 valkea puolestaan
 valmistautuu tähän uhkukseen samal-
 la pitäen yllä mD:n hankalan polttopis-

10. Samuel Loyd
137. Chess Monthly 1859

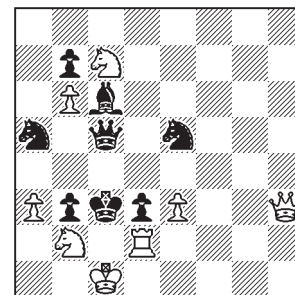
4# 9+7

11. Samuel Loyd
2. palk. N.Y. Albion 1858

4# 11+9

12. Samuel Loyd
31. American Union, marraskuu 1858

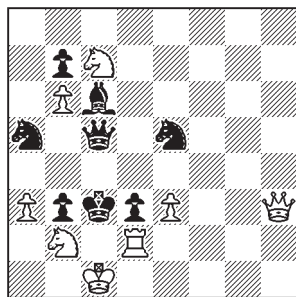
4# 9+7

teaseman. Nyt 2.- Df7+ 3.gxf7! Ka2
 4.f8L,D#. Yritys 2.- Dd2 on nytkin
 toivoton 3.Lf8+ Db4 4.Lxb4,Rc2#. G-
 sotilaalla on tässä kahtalainen rooli,
 eli lyönti-intialaisessa on pientä ha-
 jamääreisyyttä. Onneksi vLg1 ei ole
 pelkkä ruuduntäyte, vaan sitä tarvitaan
 yhdessä haarautumassa.

Loyd on antanut myös toisenlaisen
 panoksensa intialaisen kehitykseen,
 sillä **11** on tietääkseni ensimmäinen
molemmipuolisen intialaisen esittävä
 tehtävä, eli valkean katkova ja katkot-
 tava nappula vaihtavat rooleja samassa
 ruudussa, eikä Loyd tietenkään olisi
 Loyd, ellei hän olisi tarjonnut kaupan
 päälle vielä *linnoitusalkusiirtoa*, joka
 ei sekään tuohon aikaan ollut tavan-
 omainen: **1.0-0!** (sp), 1.- g2 2.Tf8 a4
 3.Lf7 Kf5 4.Ld5#, 1.- a4 2.Lg8 g2
 3.Tf7 Kd5 4.Tf4#. Loyd itse myönsi
 tehtävän rakenteelliset puutteet, mutta
 halusi laatia tuplaintialaisen osoittaak-
 seen, että sen tekeminen oli ylipäänsä
 mahdollista.

Tehtävä **12** kantaa nimeä *Loydin*
puolikiinnitys: puolikiinnityslinjalla on
 naamioiva nappula, joka tekee matin,
 kun jompikumpi puolikiinnitetyistä
 nappuloista siirtyy pois kiinnityslin-
 jalta (eli ns. *kiinnittävä mattisiirto*).
 Teemalle lienee annettu nimi kohta
 Loydin esimerkin innoittamana, sillä
 muutkin laativat aiheesta aika pian hä-
 nen jälkeensä, ja myös läpinäkyvämpi
 nimitys ”naamioitu musta puolikiinni-
 tys” olisi ollut mahdollinen. Alkusiir-
 tonappulana on epätaloudellisesti vD,
 sillä esim. f8:sta lähtevä vT olisi myös
 kelvannut puolikiinnittäväksi nappu-

12. uudelleen

4# 9+7

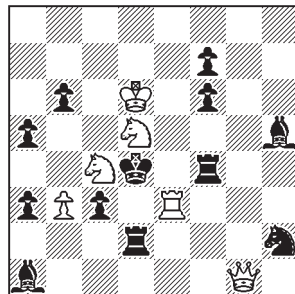
laksi: **1.Dc8!** (sp) 1.- La4,Dxa3]/L... h1, Dxe3/D[R]c4/Re~ 2.Rd5/Rb5/Rd1/Txd3#. Pienet orgaaniset duaalit eivät ole vältettävissä.

Urkupillien jälkeen Loyd palasi vielä Grimshaw-katkoihin tehtävällä **13**, joka esittää ensimmäistä kertaa kriittiset Grimshaw-katkot kaksinkertaisena: 1.Df2! (2.Dxf4#) 1.- Tdxf2 2.Rxa3 (3.Rb5#) Le2 3.Rc2#, 1.- Tfxf2 2.Re7 (3.Rc6#) Lf3 3.Rf5#. Lyhytuhkaus on vahva, mutta mikä ikävintä, teemaattiset siirrot 2.Rxa3,Re7 seuraavat myös siirtoja 1.- Tf3 ja 1.- Rf3, samoin 2.Rxa3 seuraa 1.- .Lf3:a, mitkä seikat hiukan sumentavat pääajatusta. Sivumuunnelma 1.- Te4 2.Dxf6+. Tästä tehtävästä on liikkeellä useita virheellisiä versioita.

Ainoa apumatti

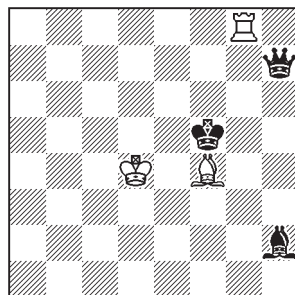
Myös seuraavassa apumatissa **14** oli alun perin (+mLg2; tarkoitettu ratkaisu 1.Lf3 Kc4[3] 2.Ke4 Td8 3.Df5 Td4#) sivuratkaisu, joka lienee tehtävähistorian kuuluisin sivuratkaisu, josta sitten tuli tekijän varsinainen ratkaisu:

13. Samuel Loyd v. 12. *Cincinnati Gazette* 24.11.1859

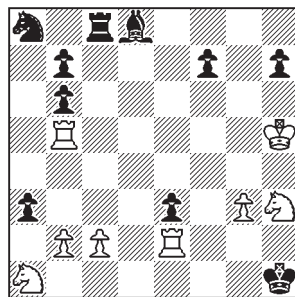
3# 6+12

14. Samuel Loyd v. 330. *Chess Strategy* 1878

a#3 3+3

15. Samuel Loyd 337. *London Era* 13.1.1861 2. palk. *Paris Ty* 1867

5# 8+10

1.Kf6 Ta8 2.Kg7 Lb8 3.Kh8 Le5#.

Ensimmäinen *apumatti-intialainen* ja samalla ensimmäisiä apumatteja. Vain saksalainen Albert Barbe ehti aikaisemmin (*Leipziger Illustringer Zeitung* 1861) julkaista ensimmäisen *korrektin* apumatin. Tehtävätyypin varsinainen ideoija oli Max Lange vuonna 1854, mutta hänen esimerkinsä olivat pahasti virheellisiä. Loyd liitti tehtäväänsä kertomuksen ”Nunnien synty”, mutta sivuutan sen pelkällä maininnalla, koska se menee varsinaisen aiheemme ohi.

Kuriositeettina voi mainita, että vasta 1930-luvulla muuan saksalainen ratkaisija havaitsi, että myös mLh2 on tarpeeton! Tehtävä julkaistiin alun perin *Chess Monthly* -lehdessä 1860, korjaus Loydin omassa kirjassa vasta toistakymmentä vuotta myöhemmin. Kaksi kysymystä jää vaille vastausta: miksi Loyd yleensä laati tämän apumatin, ja miksi hän laati niitä vain tämän yhden?

Excelsior

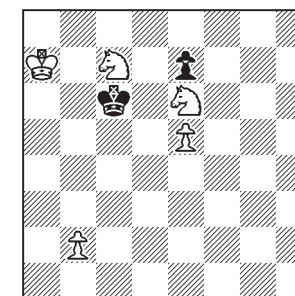
Loydin tunnetuimpia ja myös hedelmällisimmäksi osoittautuneita oivalluksia oli ns. *excelsior-teema*, eli perusriviltään lähtevän sotilaan marssi korotusruudulle. Kuvion 15 tehtävä syntyi Morphy Chess Room:ssa vuonna 1858 seuraavasti: ”Se oli aika valmistelematta syntynyt teos, jolla sain vanhan problemistin Dennis Julienin ansaan. Hänellä oli tapana lyödä vetoa, että pystyi analysoimaan

minkä tahansa aseman ja kertomaan, millä nappulalla tärkein matti tehtiin. Tarjouduin laatimaan hänen analysoitavakseen tehtävän, josta hän saisi kertoa, mikä nappula ei tehnyt mattia. Hän heti valitsi sb2:n epätodennäköisimmäksi nappulaksi, mutta ratkaisu osoittaa, kumpi meistä maksoi päivälisen” (White, 397). 1.b4! (2.Td5,Tf5) Tc5+ 2.bxc5 (3.Tb1) a2 3.c6 (4.Td5,Tf5) Lc7 4.cxb7 ~ 5.bxa8L,D#. Huomio kiinnittyy ennen kaikkea mahdollisimman kaukana mK:sta tapahtuvaan loppuratkaisuun.

Robert B. Wormald oli julkaissut oman excelsiorinsa hiukan aiemmin (*Illustrated London News* 1857), joten Loyd ei ollut teeman keksijä. Lisäksi tehtävä **16** on jopa miniatyyri samoilta ajoilta: **1.b4!** Kd7 2.b5 Kc8 3.b6 Kd7 4.b7 Kc6 5.b8R#, joten idea oli ”ilmassa”. Myös Wormaldin tehtävä päättyi R-korotukseen. En tiedä, antoiko Loyd teemalle nimen, joka perustuu amerikkalaisen runoilijan Henry Wadsworth Longfellow'n samannimiseen runoon.

16. J. Hendel

Illustriertes Familien-Journal 1859

5# 5+2

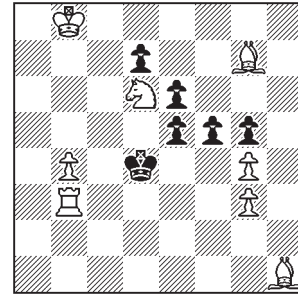
Tehtävään 15 White antaa tosiaankin kaksi mainitsemaani lähdetä. Pariisilaiskilpailussa vaadittiin ajan tavan mukaan useampi osanottotehtävä, ja sijoitus annettiin koko ”setille”. Joskus tehtävät tuomittiin siirtoluvun mukaisissa ryhmissäkin.

Intialaista ja ”intialaista”

Kronologisesti edettäessä seuraavaksi täytyy keskustella Cheney-Loyd-somitelmasta, joka on intialaisen idean sukulainen, mutta siinä valkean kriittisen siirron jälkeinen katko on pysyvä. Loyd ei oikeastaan ansaitsisi nimeään tähän teemaan, sillä George N. Cheney temaatteisesti identtinen ensiesitys (tehtävä 17) ilmestyi peräti 16 vuotta ennen Loydin vastaavaa (*Cleveland Leader* 24.8.1876): 1.La8! fxcg 2.Kb7! Kd5 3.Td3#, 1.- f4 2.Le4. Georg Nelson Cheney oli Loydin lahjakas aikalainen, jonka kohtalo oli menehtyä jo nuorella iällä 21.7.1861.

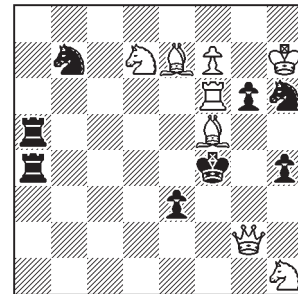
Seuraavan tehtävän 18 teemanimitys *Amerikan intialainen* on kyllä peräisin Loydilta, mutta ensimmäisenä teeman ennätti toteuttaa englantilainen Benjamin G. Laws (*Morning Post* 1885). Loydilta on myös teeman määritelmä, mutta Udo Degener kuvaa sen näin: ”Pakoruudun antava alkusiirto siirtyy väijyksiin mustan nappulan taakse, joka yhtä pitkällä puolustussiirolla päinvastaiseen suuntaan tukkii pakoruudun. Väijyvä valkea nappula tekee matin. Se palaa takaisin mustan kuninkaan siirrettyä pakoruudulle”. (Degener, 20) **1.Ta6!** (2.Df1#)

17. George N. Cheney *Brooklyn Standard* 1860

3# 8+6

18. Samuel Loyd *NY State Association* 22.2.1892

2# 8+8

1.- Txf5 2.Txa4#, 1.- Kxf5 2.Tf6#, 1.- e2 2.Df2#, 1.- R[s]xf5 2.Lg5#, 1.- Rg4 2.Dxg4#, 1.- Ta1,Ta2 2.De4#. Loyd kyllä tiesi, ettei tällä teemalla ole mitään tekemistä intialaisen somitelman kanssa, mutta ”Indian” voi myös viitata ’intiaaniin’. Joskus tähän teemaan viitataan nimellä ”Red Indian Theme”. Silti nimen syntyhistoria jäänee hämärän peittoon.

White kertoo: ”Nimen ’Amerikan intialainen’ Loyd antoi [toiselle saman kaltaiselle] tehtävälle viittaamaan sen erikoislaatuiseen luonteeseen, eikä sitä pidä millään muotoa sekoittaa Love-

dayn ’intialaiseen’” (White, 339), mikä ei selitä oikeastaan mitään nimityksen alkuperästä tai tarkoitteesta.

Linjanraivauksia

Loydin linjanraivausta (Loyd’s Annihilation) esittää seuraava tehtävä 19.

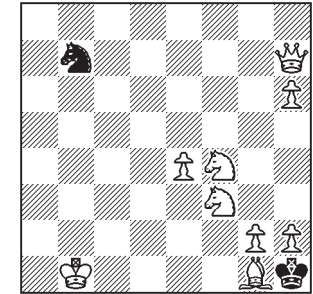
1.Lc5! (sp) 1.- Rxc5 2.Da7 R~ 3.Dg1#, 1.- R~ 2.Dd7 ~ 3.Dd1#. VL:n on tultava nimenomaan c5:een uhrautumaan, jotta mR ei pääse siirrolla 1.- Rc5! katkaisemaan viistolinjaa a7-g1. Kyseessä on *aktiivinen linjanraivaus*, koska rai-vaava/lyötävä nappula Lg1 siirtyy.

Passiivista linjanraivausta en löytänyt Loydilta, joten ECP:n tehtävä n:o 60 saa olla esimerkkinä 20. Siinä lyötävä valkea nappula (vsc2) on jo valmiiksi uhrausruudussaan: **1.Kh8!** (sp) R~ 2.Da3 (3.Dxc3#) Lxc2 3.Dc1+ Lb1 4.Dxc3#.

Loyd-Fleck

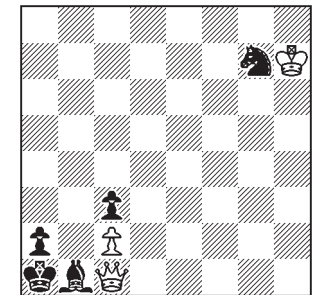
Väliotsikko on tietysti anakronismi, sillä Ferenc Fleck esitteli ideansa vasta 1934, ja häntä ennen aihetta oli tutkinut ranskalainen Fred Lazard 1906. Satunnaisia Fleck-teeman esityksiä löytyy jo 1800-luvulta, joista omaperäisin oli Loydin 21. Nowotny-alkusiirron **1.Tf3!** jälkeen uhkaa temaatteisesti 2.Rb3,Rcd3,Rce4,Re6,Rd7,Rxb7,-Ra6,Ra4#. Uhat eritellään seuraavasti: 1.- Kxc1,Ta3 2.Rb3#, 1.- Rd3,Txf3,Df1 2.Rc[x]d3#, 1.- Tg4,D~4,Lxf3 2.Rce4#, 1.- Tg6,Dh6 2.Re6#, 1.- Tg7,Dh7 2.Rd7#, 1.- b6 2.Rb7#, 1.- Ta6 2.Rxa6#, 1.- Ta4 2.Rxa4#. Jokainen valkean

19. Samuel Loyd *Wilke’s Spirit of the Times* 4.1.1868

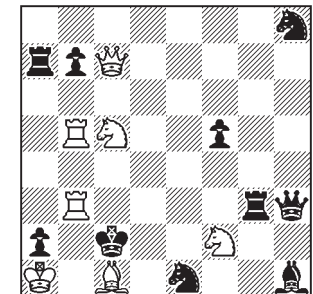
3# 9+2

20. Alfred Karlström 5. main. British Chess Federation 1938–9

4# 3+5

21. Samuel Loyd 3. palk. Paris Ty 1878

2# 7+10

uhkaus pakotetaan vähintään kerran, mutta entä mustan epäteemaattiset siirrot, joita on laskujeni mukaan 13? Kukin niistä sallii *kaikki* valkean uhkaukset. Kyseessä on Fleck-teeman muunnos, jossa mustalla ei ole yhtään ns. ”vapaata” puolustusta, joka sallisi osan uhkamateista. Tällaisia teeman tulkintoja ei ole Loydin jälkeenkään laadittu kuin ehkä kourallinen. Tehtävä on rakenteeltaan lähes täydellinen: ei valkeita sotilaita, materiaalia muutenkin vain tarpeellinen. Alkuaseman matiton pakoruutu 1.- Kxc1 on ainoa puute.

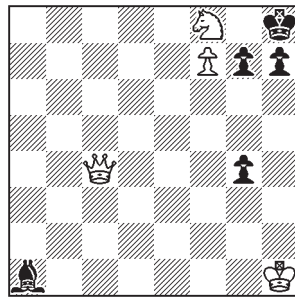
Love Chase

Väliotsikon nimi voi yhtä hyvin tarkoittaa teemaa kuin tehtävää 22. Tehtävä on jälleen yksi Loydin tunnetuimpia. En ole teemalle keksinyt oikein luontevaa kuvausta tai määritelmää. Ehkä: ”Useassa muunnelmassa mattia uhkaavista siirroista valkean on valittava se, joka samalla uhkaa [temaattista] mustaa nappulaa”. White kirjassaan keskustelee tästä tehtävästä laajemman otsakkeen ”Sieppaus” (Grab) alla. **1.Df1!** (2.Db1) 1.- Lc3[d4] 2.Dd3, 1.- Le5[f6] 2.Df5, 1.- g3 2.Rg6+. Nimityksenä voisi käydä vaikka alkuperäistä jonkin verran mukaileva *Loyd-jahti*. ECP:ssä teema on Opposition Play-nimikkeen alla.

Steinitzin gambiitti

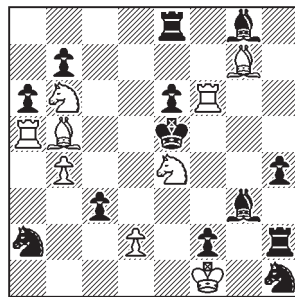
Yksi Loydin tunnetuimpia tehtäviä on hänen myöhäisurallaan laatimansa

22. Samuel Loyd Leipziger Illustrierte Zeitung 23.10.1869

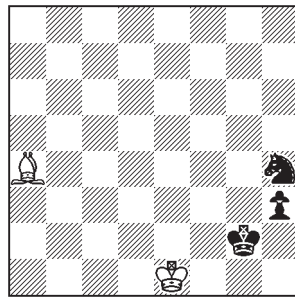
3# 4+5

23. Samuel Loyd 1. palk. Checkmate Novelty Ty 1903

3# 9+13

24. Samuel Loyd Chess Monthly II/1860

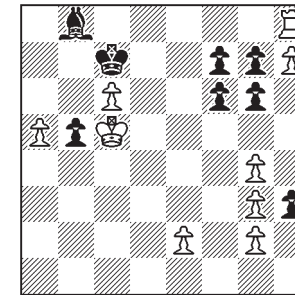
= 2+3

23, joka herätti aikanaan paljon huomiota. Röyhkeä alkusiirto **1.Ke2!** tuo vK:n suojaisasta piilopaikasta keskelle taistelun tuoksinaa, ensimmäisenä haasteena päämuunnelman kaksoisshakki: 1.- f1D+ 2.Ke3 De~+,Te2+/Dd3+/Dg1+,D[L]f2+/Df3+/D[L]f4+ 3.L[x]e2/Lxd3/T[x]f2/Txf3/Txf4#, 1.- f1R+ 2.Tf2+ Kxe4 3.[L]d3#, 1.- Rcl+ 2.Ke3 f1R+/Lf4+ 3.Txf1/Txf4#, 1.- Kxe4 2.Ld3+ Ke5/Kd4 3.Tf~/Td4#, 1.- Kd4 2.Tf4+ e5 3.Rxg3#, 1.- Rxb4 2.Ld3+ Kd4/Rd5 3.dxc3/Txf2,Tf3,Tf7,Tf8#. Eugene B. Cook oli julkaissut samantapaisen työn puoli vuosisataa aikaisemmin (4#: *New York Albion* 20.10.1855), mutta Loydin tehtävän loistokkuuteen se ei yllä. Parista pikku duaalista huolimatta valkean ja mustan patteritaistelu alkusiirron lisäksi tekee tehtävästä unohtumattoman. Kannattaa huomata vielä kolmas valkopatteri muunnelman 1.- Kd4 mattisiirroissa. Sekä tehtävä että sen esittämä teema saivat nimen ”Steinitzin gambiitti”, joka viittasi Wieniläisen gambiitin Steinitzin muunnelmahan: 1.e4 e5 2.Rc3 Rc6 3.f4 exf4 4.d4 Dh4+ 5.Ke2.

Lopputehtävä

Loydin monipuolisuus tuli näkyviin ennen muuta mattitehtävissä, vaikka häneltä on julkaistu jokunen itsemattikin, joista hän ei erityisemmin pitänyt. Kuriositeettina esitän yhden Loydin harvoista lopputehtävistä (24) siitä huolimatta, että sen idea on peräisin jo Ercole del Riolta 1700-luvulta. (*Sopra il giuoco degli scacchi*, 1750), ehkä

25. Samuel Loyd American Chess Journal XI 1876

Kuinka monen siirron #?
9+8

vanhempaakin perua. 1.Ld7 (pakottaa h-sotilaan etenemään) h2 2.Lc6+ Kg1 3.Lh1! Rg2+ 4.Ke2 Kxh1 5.Kf1 Re3+ 6.Kf2 ja tuttu tasuri, sillä mR ei pysty ajamaan vK:ta pois f2:sta ja f1:stä.

Myös retrotehtäviä Loydilta löytyy, samoin monenlaisia pila- yms. tehtäviä. Monissa hänen humoristisista tehtävistään on retroelementti, ja niihin liittyy usein jokin tarina, sillä Loyd oli myös tarinankeksijä ja -kertoja. Valitseen viimeisen tehtävän 25 kuitenkin Loydin vakavampien retrojen puolelta. Tehtävä ratkeaisi ”normaalisti” 1.Txb8 (3#), mutta ratkaisijan pohdittavaksi jää, oliko mustan viimeinen siirto b7-b5, jolloin 1.axb6 o.l.#. antaisi yhden siirron matin.

Vihjeet: mistä msh3 on peräisin? Entä mLb8? Entä msb5? Loppu ratkeaa kummankin puolen pakolliset upseerien lyönnyt (vLf1 on lyöty upseerilla alkuruudullaan!), ja lopputuleman pitäisi olla, että viimeinen siirto on ollut b7-b5.

Loyd ja tehtävätaiteen lait

Edellä on käynyt ilmi, että Loyd sai kunnian joistakin teemoista ansaitsemattomasti, jos kriteerinä pidetään sitä, että teeman ensiesittäjälle se kuuluisi – ja toisaalta esimerkiksi Plachutta meni ”väärään” osoitteeseen, mutta tällaiset ilmiöt kuuluvat tehtävätaiteeseen. Loydin merkitystä arvioitaessa nämä ovat toissijaisia seikkoja. Se, että hän uudisti ennen muuta 2- ja 3-siirtoista tehtävätaidetta, on kiistatonta.

Silmiinpistävää Loydin tuotannossa on, että hän usein suhtautui hämmästyttävän välipitämättömästi sovinnaisiin taidelakeihin. Niinpä hänen töissään on shakkaavia ja jopa upseerin lyöviä alkusiirtoja, mustan torjumattomia shakkeja, matittomia pakoruutuja, kaksois- tai moniuhkauksia, duaaleja ainakin sivumuunnelmassa jne. Loydille tehtävän ydinidea oli kaikki kaikessa. Jos hän ei pystynyt esittämään sitä sovinnaisella tavalla, sovinnaisuus sai mennä. Loyd itse viittaa tähän puoleen laadinnassaan 8-uhkauksisen ”Loyd-Fleckin” yhteydessä. Myöhemmin hän katui joitakin päähänpistojaan, esimerkiksi ”urkupillit” hän tunnusti pilanneensa shakkaavalla alkusiirrolla, joka oli temaattisesti täysin tarpeeton (sama toistuu hänen Plachutta-tulkinnassaan). Loyd koettikin sittemmin pitää kiinni taloudellisuuden periaatteesta, mitä tuli tehtävien siirtolukuun, vaikka varsinkin hänen monisiirtoisissa tehtävissään on aistittavissa taipumusta pitkittäviin johdantoihin. Niitä ei tosin tarjoilemassani kattauksessa ole.

Kaiken kaikkiaan Loydin tuotantoa voi väittää jossain suhteessa epätaiseksi, mutta kenenpä ei, jos tutkii kenen tahansa tuotannon kokonaisuudessaan? Loyd laati noin 800 tehtävää, joista 714 Alain C. White julkaisi kirjassaan *Sam Loyd and His Chess Problems*. Whiten kokoelmassa on siis väistämättä myös Loydin kevyempää tuotantoa ja lukuisia versioita samoista tehtävistä. Loydin *Chess Strategy* -kirjaa vuodelta 1878 voi olla vaikea saada käsiinsä, mutta Whiten teos on hyvä johdanto Loydin ajatteluun laatijana. Kirjasta käy hyvin ilmi, että Loydilla oli aina ”loppukäyttäjät” eli tehtävien ratkaisija sydämellään.

Loyd ja Shinkman

Loydin laatijanlaadusta saa ehkä vielä paremman kuvan, kun häntä vertaa toiseen suureen pohjoisamerikkalaiseen laatijaan, William Anthony Shinkmaniin (25.12.1847 – 25.5.1933), vaikka he eivät aivan aikalaisia olleetkaan ja Shinkmanin tuotanto lukumääräisesti ylitti Loydin vastaavan moninkertaisesti (opusluku n. 3000). Luovutan tässä kohtaa puheenvuoron itseäni paremmalle arvioijalle. Alain White kirjoittaa: ”Loydille tunnusomaista, kuten olemme jo nähneet, oli teemojen spontaani esittely; usein hän löysi ne itse, joskus hän vain mukaili niitä – mutta hänen ihastuttava kevyt kosketuksensa oli se, mikä antoi niille niiden vastustamattoman viehätyksen. Myös Shinkman on usein ollut [ideoiden] alkuunpanija, ja myös hänen kos-

ketuksensa on hienostunut ja varmasti spontaani. Mutta hän on paljon suuremmassa määrin tutkija ja kokeilija kuin Loyd. Hän lähestyy teemaa joka puolelta eikä ole tyytyväinen, ennen kuin on varma, ettei häneltä ole jäänyt huomaamatta mitään. Loyd leikkitteli teemoilla, Shinkman ottaa ne haltuunsa. Loydin nerokkuus pulppusi vastustamattomasti luonnollisesta lähteestä; Shinkmanissa nerous yhdistyy tarkkaan lahjakkuuteen, ja yhdistelmä tuo mieleen kaivoksen, joka tarjoaa osan tuotannostaan pinnalle spontaanisti, kun taas suuri osa siitä on kaivettava esiin syvemmältä”. (White, 83)

Loydin anti Pohjois-Amerikalle

Loyd julkaisi valtaosan tehtävistään Pohjois-Amerikassa, ja tuskin kukaan laatija on saanut sellaista vastakaikua ja tehtävännostusta aikaan yhdellä mantereella. Loydin kuumeisimmat luomisvuodet osuivat 1850-luvun loppupuolelle, jolloin myös Paul Morphy (1837–1884) hämmästytti shakkitaldolla molemmilla puolilla Atlanttia. Tuskin koskaan on shakki-innostus ollut yhtä valtaisaa Uudella Mantereella. Morphyn ura jäi lyhyeksi, vain noin 3 vuoden mittaiseksi, mutta Sam Loyd yllätti ihailijansa vielä 1900-luvun puolellakin, esimerkkinä ikivihreä ”Steinitzin gambiitti”.

Loydin tarmokkuudesta ja annista esimerkiksi yksittäisille pohjoisamerikkalaisille shakkipalstoille olisi paljonkin kerrottavaa. Hän otti innokkaasti osaa monumentaalisen teoksen

American Chess Nuts (1868) koostamiseen, vaikka ei suoranaisesti lopulliseen toimitustyöhön osallistunutkaan. Tätä noin 2400 tehtävää käsittävää järkäletä koristaa kuitenkin moni Loydin ensi- ja jälkipainos. Kirja on ladattavissa netistä, jos jotakuta kiinnostaa.

Kuten alussa totesin, Loydista on kirjoitettu paljon. Eri kielillä tuskin kukaan yksittäinen laatija on saanut osakseen yhtä paljon huomiota. Tyydyn nyt vain mainitsemaan Rafael Kofmanin teoksen *Izbrannyje zadatshi S. Lojda* vuodelta 1960.

Lähteet:

- Brace Edward R.: *An Illustrated Dictionary of Chess*. Hamlyn: London, New York, Sydney, Toronto 1977.
- Breuer, Josef: *Beispiele zur Ideengeschichte des Schachproblems*. Die Schwalbe: Düsseldorf 1982.
- Degener, Udo: *Von Ajec bis Zappas. Problemschach-Lexikon der Zweizüger-Themen*. Udo Degener-Verlag: Potsdam 2012. 2. korrigierte und erweiterte Auflage.
- Litmanowicz, Władysław & Giżycki, Jerzy: *Szachy od A do Z 1-2*. Sport i Turystyka: Warszawa 1986.
- Velimirović, Milan & Kovačević, Marjan: *2345 Chess Problems*. Anthology. Chess Informant: Beograd 1997
- Velimirović, Milan & Valtonen, Kari: *Encyclopedia of Chess Problems. Themes and Terms*. Chess Informant: Beograd 2012.
- White, Alain C.: *Sam Loyd and His*

Chess Problems. Dover: New York 1962 (reprint of Whitehead & Miller: Leeds 1913)

Painamattomat/on-line-lähteet

- PDB (die Schwalbe)
- yacpdb (Turevski)

Vielä *Excelsiorista*

Karin ansiokkaan Loyd-jutun tehtävä 15, kuuluisa *Excelsior*, palkittiin siis laadintakilpailussa vuosia ensijulkaisunsa jälkeen. Miten tämä oli mahdollista?

Pariisiin 1867 maailmannäyttelyyn liittyi kv. shakkiturnaus laadintakilpailuineen. Turnauskirja *Congrès international des échecs ... de 1867 ...* tehtävätuomioineen löytyy netistä, Google-kirjana. Laadintakilpailuun sai lähettää korkeintaan kuusi tehtävää, joista kolme sai olla jälkipainoksia. Epätavallinen mahdollisuus, jota ei liene myöhemmin kopioitu, mutta ainakin se auttoi *Excelsiorin* maineen leviämistä.

Henry Tanner

- Loyd, Samuel: Chess strategy: a treatise upon the art of problem composition. Elizabeth, N. J. 1878. 269 s.
- Fiske, Willard: Nokkur skákdaemi og taflok. Osa 1/3. Reykjavik 1901. 64 s.
- Weiss, Max: 120 Schachprobleme von Samuel Loyd. Berlin 1903. 74 s.
- Weiss, Max: 150 Schachaufgaben von Samuel Loyd. Berlin 1911. 97 s.
- White, Alain Campbell: Sam Loyd and his chess problems. Leeds 1913. 471 s. (The Christmas Series, 16)
- White, Alain C.: Supplement to Sam Loyd and his chess problems. Good companion chess problem club, 1914. Painopaikka ja sivumäärä eivät tiedossa.
- Sam Loyd und seine Schachaufgaben. Saksannos Wilhelm Massmann. Leipzig 1926. 482 s.
- Sam Loyd und seine Schachaufgaben. Uusintapainos, Zürich 1984. 482 s. (Tschaturanga, 48)
- Sam Loyd and his chess problems. Korjattu uusintapainos, New York 1962. 471 s. (Dover)
- Sam Loyd e i suoi problemi de scacchi. Italiantaja Giuseppe Ferro. Julkaistu v. 2000; painopaikka ei tiedossa; kustantaja Messaggerie Scacchistiche. 500 s.
- Sam Loyd and his chess problems. Uusintapainos, Amsterdam 2003. 471 s.
- Ros, Johan August: Samuel Loyd. 160 utvalda problem. Stockholm 1919. 93 s.
- Kofman, Rafail M.: Izbrannye zadatši S. Lojda. Moskva 1960. 95 s.
- Sam Loyd: la vita e le opere. Santa Maria Capua Vetere 1972. Italiantaja ei tiedossa; kustantaja Edizioni Scacco. 116 s.
- Petrović, Nenad: Šahovski problemi Sama Loyda. Zagreb 1985. 156 s.
- Sjöblom, Simo: Sam Loydin laatimat kaksisiirtoiset shakkitehtävät. 148 kaksisiirtoista shakkitehtävää. Helsinki 1995. 52 s.
- Sjöblom, Simo: Sam Loydin laatimat kolmisiirtoiset shakkitehtävät I. 50 kolmisiirtoista shakkitehtävää. Helsinki 1995. 36 s.

Sam Loyd -tehtäväkirjat

- Soltis, Andrew: Sam Loyd: His Story and Best Problems. Dallas, Texas [?] 1995. Kustantaja Chess Digest. 72 s.
- Pickard, Sid: The Puzzle King: Sam Loyd's chess problems and selected mathematical puzzles. Dallas, Texas [?] 1996. Kustantaja Pickard & Son. 240 s.
- Vladimirov, Jakov & Amannazarov, Murad: Masterpieces of Chess Composition 6, Samuel Loyd. Moskva 2002. Koko A6, 48 s.

Huom. Willard Fiskin Loyd-kirjanen kuului kolmiosaiseen sarjaan. Weissin molemmissa kirjoissa kerrotaan olevan paljon virheitä, mm. toisten tehtäviä Loydin nimissä. Sjöblomin kaksi Loyd-kirjasta oli suunniteltu osaksi sarjaa, jonka piti kattaa Loydin koko tehtävätuotanto; muita osia ei liene ilmestynyt. Listassa on vain Loydia käsittelevä shakkitehtäväkirjallisuus; kirjoja Loydin ei-shakillisista tehtävistä on myös julkaistu runsaasti.

Henry Tanner